Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Posilnenie postavenia mládeže na dosiahnutie udržateľného rozvoja prostredníctvom vzdelávania

(stanovisko z vlastnej iniciatívy)

(2023/C 100/06)

Spravodajkyňa: **Tatjana BABRAUSKIENĖ**

Rozhodnutie plenárneho zhromaždenia	20. 1. 2022
Právny základ	článok 52 ods. 2 rokovacieho poriadku
	stanovisko z vlastnej iniciatívy
Príslušná sekcia	sekcia pre poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka a životné prostredie
Prijaté v sekcii	24. 11. 2022
Prijaté v pléne	15. 12. 2022
Plenárne zasadnutie č.	574
Výsledok hlasovania	
(za/proti/zdržalo sa)	126/1/1

1. **Závery a odporúčania**

1.1. EHSV vyzýva členské štáty, aby opätovne potvrdili svoj záväzok, ktorý prijali na konferencii COP 26 ([1]) v súvislosti s tým, že klimatické opatrenia a udržateľný rozvoj sa stanú hlavnou zložkou učebných plánov. Je nevyhnutné uznať potrebu znova sa spolu s mládežou zamyslieť nad budúcnosťou a navrhnúť novú spoločenskú zmluvu, ktorá pozitívne zmení vzdelávanie.

1.2. EHSV zdôrazňuje, že na dosiahnutie zmeny paradigmy je potrebný komplexný prierezový prístup, ktorým sa zabezpečí vzájomná spolupráca rôznych zainteresovaných subjektov, sociálnych partnerov a organizácií občianskej spoločnosti. Mládežnícke organizácie a neformálne vzdelávanie zohrávajú kľúčovú úlohu pri zvyšovaní informovanosti o plnení cieľov OSN v oblasti udržateľného rozvoja a podpore tohto plnenia.

1.3. EHSV nabáda Európsku komisiu, aby sa v Európskom roku zručností 2023 naďalej zameriavala na potreby mladých ľudí, ako aj na udržateľný rozvoj a výzvy, ktorým mladí ľudia čelia v meniacom sa svete.

1.4. EHSV víta koordinačnú úlohu Komisie pri podpore projektov, odbornej prípravy, výmen osvedčených postupov a komunikácie medzi učiteľmi v súvislosti s podporou plnenia cieľov OSN v oblasti udržateľného rozvoja vo vzdelávaní. Prístupy a stratégie teoretického aj praktického vzdelávania o udržateľnom rozvoji by sa však mali vypracúvať na miestnej, regionálnej a národnej úrovni a byť založené na dôslednom výskume a jasných akčných plánoch a vzdelávanie by malo zahŕňať monitorovanie umožňujúce neustále zlepšovanie a výmenu skúseností.

1.5. EHSV zdôrazňuje dôležitú úlohu sociálneho a občianskeho dialógu pri integrácii cieľov udržateľného rozvoja do všetkých úrovní vzdelávania, do formálneho aj neformálneho vzdelávania a do vzdelávania učiteľov, aby sa zabezpečilo, že všetky úrovne budú zahŕňať explicitné kompetenčné rámce umožňujúce konkrétne vzdelávacie ciele a hodnotiace postupy.

1.6. EHSV poukazuje na to, že na boj proti klimatickým zmenám každý potrebuje príslušné znalosti, najmä pokiaľ ide o všetky aspekty udržateľnej spotreby a výroby, zodpovedný výber potravín a znižovanie plytvania potravinami, ako aj využívanie udržateľnej energie. Vzdelávanie detí by sa malo podporovať celoživotným vzdelávaním rodičov a občianskym vzdelávaním. Okrem toho by sa mala podporovať osveta pre všetkých, a to aj podporou organizácií vedených mládežou pôsobiacich v tejto oblasti.

([1]) Závery spolupredsedov zo samitu ministrov školstva a životného prostredia na konferencii COP 23 s názvom *Learn for our Planet. Act for the climate* (Učiť sa pre našu planétu. Konať pre klímu).

1.7. EHSV žiada, aby boli investície EÚ lepšie prepojené so vzdelávaním o udržateľnom rozvoji s využitím finančných zdrojov z EÚ z takých nástrojov, ako je Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti, Erasmus+, Horizont, Európsky fond regionálneho rozvoja a Európsky sociálny fond plus.

1.8. EHSV vyzýva všetky členské štáty EÚ, aby zabezpečili udržateľné a kvalitné verejné investície na začlenenie cieľov udržateľného rozvoja do celoštátneho vzdelávania, a to nielen do teórie, ale aj do praxe, a to vypracovaním komplexných učebných osnov na vštepovanie zručností kritického myslenia a informované rozhodovanie.

1.9. EHSV vyzýva členské štáty, aby učiteľom poskytovali účinnú podporu na zatraktívnenie tohto povolania. Hoci v Európe je obrovský nedostatok učiteľov, na vzdelávanie pre udržateľnosť sú potrební cenení učitelia so slušnými mzdami a dobrými pracovnými podmienkami. Na transformáciu sústavy vzdelávania je nevyhnutné zabezpečiť kvalitu počiatočnej a priebežnej odbornej prípravy učiteľov, rovnosť a začlenenie do sústavy vzdelávania a odbornej prípravy a inovatívnu organizáciu škôl.

1.10. EHSV žiada, aby sa mládež stala stredobodom vzdelávania a učenia. Dosiahnuť to možno zmenšením byrokracie v súvislosti s učiteľským povolaním, sústredením na inovatívnu pedagogiku a úzkou spoluprácou so študentmi. V tejto súvislosti je dôležité pripraviť všetkých učiteľov na efektívne využívanie nových technológií a na nové vzdelávacie kontexty, či už v učebných osnovách alebo v ich živote. Bolo by užitočné posúdiť uskutočniteľnosť vytvorenia špecializovanej online platformy alebo prehľadu na výmenu najlepších postupov.

1.11. EHSV vyzýva Európsku komisiu, aby pracovala na zavedení európskeho ukazovateľa obmedzenia chudoby a predčasného ukončovania školskej dochádzky v súlade so vzdelávaním o udržateľnom rozvoji s cieľom odstraňovať rozdiely. Na tomto by sa mohlo pracovať súbežne s prípravou globálneho ukazovateľa.

2. **Súvislosti a kontext**

2.1. *Potreba udržateľného rozvoja*

2.1.1. Politici, subjekty s rozhodovacou právomocou a zainteresované strany na všetkých úrovniach musia uznať, že je veľmi potrebná rozsiahla transformácia z lineárneho hospodárstva založeného na fosílnych palivách a náročného na zdroje na ekologické obehové hospodárstvo, ktorá však prináša veľké zmeny v živote a budúcich plánoch občanov, najmä mládeže a budúcich generácií.

2.1.2. Vojna Ruska proti Ukrajine poukázala aj na neudržateľnú závislosť Európy od fosílnych zdrojov energie a posunula zelenú transformáciu do nového geopolitického kontextu. S cieľom znížiť našu závislosť je urýchlenie dekarbonizácie nevyhnutné a potrebnejšie než kedykoľvek predtým. Vzhľadom na súčasné a budúce výzvy ukazuje Agenda 2030, jej 17 cieľov udržateľného rozvoja a záväzok nezabudnúť na nikoho a na žiadne miesto jedinečnú cestu k hospodárstvu zameranému na blahobyt, obnove k lepšiemu a dosiahnutiu spravodlivejšieho, primeranejšieho, inkluzívnejšieho, udržateľnejšieho a odolnejšieho sveta.

2.1.3. V blízkej budúcnosti by EÚ mala ísť príkladom pri vytváraní hospodársky udržateľných postupov na dosiahnutie ekologickej a sociálne spravodlivej transformácie. EHSV žiada členské štáty a inštitúcie EÚ, aby na dosiahnutie tohto cieľa zlepšili postavenie mladých ľudí a zapojili ich do rozhodovania, prispôsobili vzdelávanie a zamestnanosť a zmobilizovali ešte viac mladých ľudí. Podľa *Svetového akčného programu pre mládež do roku 2000 a na ďalšie roky* ([2]), ktorý Valné zhromaždenie OSN prijalo v roku 1995, sú mladí ľudia vo všetkých krajinách hlavným ľudským zdrojom rozvoja a kľúčovými činiteľmi sociálnej zmeny, hospodárskeho rozvoja a technologických inovácií. EHSV poukazuje na to, že mladí ľudia sú budúcimi lídrami. Je potrebné ich podporovať pri prístupe k progresívnym inováciám a plne integrovať do tvorby politík s cieľom posilniť udržateľný rozvoj.

2.1.4. Cieľom tohto stanoviska z vlastnej iniciatívy je analyzovať, či a ako sú ciele OSN v oblasti udržateľného rozvoja zakotvené v učebných plánoch členských štátov EÚ a preskúmať, či ich prístup možno považovať za transformatívne vzdelávanie na podporu udržateľného rozvoja ([3]). Okrem toho poskytuje odporúčania na podporu Európskej komisie a členských štátov, pokiaľ ide o podporu vytvárania príležitostí a prekonávanie prekážok v záujme ďalšieho rozvoja mládežníckej politiky, pričom sa zároveň zabezpečí, aby sa vzdelávanie pre udržateľný rozvoj začleňovalo už od raného štádia.

([2]) *World programme of action for youth*, OSN 2010.

([3]) Používajú sa rôzne pojmy. V stanovisku sa hovorí o „transformatívnom vzdelávaní na podporu udržateľného rozvoja“. V súčasnom kontexte sa však zameniteľne používajú aj označenia „vzdelávanie pre udržateľný rozvoj“ alebo „vzdelávanie pre environmentálnu udržateľnosť“. Pozri aj slovník pojmov v prílohe.

2.2. *Politické prostredie*

2.2.1. V roku 2015 Organizácia Spojených národov prijala ciele udržateľného rozvoja ako ambiciózny plán pre svet na spoločné riešenie zhoršovania životného prostredia a problémov sociálneho a hospodárskeho rozvoja. V rámci 17 cieľov udržateľného rozvoja so 169 súvisiacimi cieľmi, ktoré sa majú dosiahnuť do roku 2030, sa vzdelávanie kladie do stredobodu ich realizácie. Vzdelávanie je ľudským právom a vrátane vzdelávania pre udržateľnosť by malo byť dostupné každému. Podľa správy Unesco o plnení cieľov udržateľného rozvoja však verejné vzdelávanie nie je bezplatné pre všetkých a často nie je inkluzívne. Plnenie cieľa udržateľného rozvoja 4.7 sa preto ukázalo ako zložité. Okrem toho mnohé krajiny stále nie sú plne odhodlané urobiť z klimatických opatrení hlavnú zložku učebných plánov ([4]).

2.2.2. V cieli udržateľného rozvoja 4.7 sa uvádza, že signatári musia do roka „zabezpečiť, aby všetci učiaci sa získali vedomosti a zručnosti potrebné na podporu udržateľného rozvoja, okrem iného prostredníctvom vzdelávania pre udržateľný rozvoj a udržateľný spôsob života, o ľudských právach, rodovej rovnosti, presadzovaní kultúry mieru a nenásilia, globálnom občianstve a ocenení kultúrnej rozmanitosti, ako aj o prínose kultúry k udržateľnému rozvoju“. Príslušné stanovisko EHSV na tému *Príprava stratégie EÚ na zlepšenie ekologických zručností a kompetencií pre všetkých* je v súlade s týmto odporúčaním ([5]).

2.2.3. V posledných rokoch sa politika EÚ čoraz viac zameriava na environmentálnu udržateľnosť. Európska zelená dohoda, ktorá sa začala plniť v roku 2019, je plánom Európskej komisie na zabezpečenie udržateľnosti hospodárstva EÚ, čím sa zdôrazňuje jej ambícia, aby sa Európa stala prvým klimaticky neutrálnym kontinentom do roku 2050 ([6]).

2.2.4. Európska komisia v rámci svojho plánu pre vzdelávanie a odbornú prípravu s cieľom prispieť k ekologickej transformácii navrhla celý rad iniciatív: po prvé, vytvorenie Koalície pre vzdelávanie v záujme klímy ([7]), po druhé, nedávno prijaté závery Rady o podpore angažovanosti mladých ľudí ako aktérov zmeny s cieľom chrániť životné prostredie ([8]) a odporúčanie Rady o vzdelávaní zameranom na zelenú transformáciu a udržateľný rozvoj ([9]), po tretie, rozvoj európskeho rámca kompetencií v oblasti klimatických zmien a udržateľného rozvoja ([10]).

2.2.5. Rada pre vzdelávanie, mládež, kultúru a šport 4. – 5. apríla 2022 zdôraznila dôležitú úlohu športu vo vzdelávaní o environmentálnej udržateľnosti a odporučila *nájsť spôsoby, ako podporiť vzdelávanie o udržateľnom rozvoji a budovanie zmyslu pre environmentálnu a občiansku zodpovednosť v rámci športových klubov, federácií a iných zainteresovaných subjektov v oblasti športu* ([11]).

2.2.6. Európsky rok mládeže 2022 je určený aj na podporu nových príležitostí a možností, ktoré ponúkajú zelená a digitálna transformácia. Obidve transformácie by mali byť inkluzívne a zamerané na integráciu mladých ľudí s nedostatkom príležitostí. EHSV vyzýva Európsku komisiu, aby sa v Európskom roku zručností 2023 naďalej zameriavala na potreby mladých ľudí, ako aj na udržateľný rozvoj a výzvy, ktorým mladí ľudia čelia v meniacom sa svete.

([4]) *UNESCO Global education monitoring report, 2021/2: non-state actors in education: who chooses? who loses?*.

([5]) Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Príprava stratégie EÚ na zlepšenie ekologických zručností a kompetencií pre všetkých (stanovisko z vlastnej iniciatívy) (Ú. v. EÚ C 56, 16.2.2021, s. 1).

([6]) Európska zelená dohoda.

([7]) *Education for Climate Coalition*, Európska komisia.

([8]) Závery Rady a zástupcov vlád členských štátov zasadajúcich v Rade – Podpora angažovanosti mladých ľudí ako aktérov zmeny s cieľom chrániť životné prostredie (Ú. v. EÚ C 159, 12.4.2022, s. 9).

([9]) Odporúčanie Rady zo 16. júna 2022 o vzdelávaní zameranom na zelenú transformáciu a udržateľný rozvoj (Ú. v. EÚ C 243, 27.6.2022, s. 1).

([10]) Bianchi, G., Pisiotis, U., Cabrera Giraldez, M. a Punie, Y. a Bacigalupo, M. (editori), *GreenComp The European sustainability competence framework*, EUR 30955 EN, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, Luxemburg, 2022, ISBN 978-92-76-46485-3, doi:10.2760/13286, JRC128040.

([11]) Závery Rady a zástupcov vlád členských štátov zasadajúcich v Rade na tému *Športová a pohybová aktivita, sľubný faktor, ktorý môže prispieť k zmene správania a dosiahnutiu udržateľného rozvoja* (Ú. v. EÚ C 170, 25.4.2022, s. 1).

2.2.7. Dôležité je, aby sa investície EÚ lepšie prepojili so vzdelávaním o udržateľnom rozvoji s využitím finančných zdrojov EÚ z takých nástrojov, ako je Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti, Erasmus+, Horizont, Európsky fond regionálneho rozvoja a Európsky sociálny fond plus. Boj proti strate biodiverzity, znečisteniu a zmene klímy je jednou zo štyroch zastrešujúcich priorít nového programu Erasmus+ na roky 2021 – 2027 spolu so začlenením a rozmanitosťou, digitálnou transformáciou a účasťou na demokratickom živote. EHSV víta, že v rámci programu Erasmus sa bude podporovať aj online mobilita s cieľom znížiť uhlíkovú stopu.

3. **Mládež, vzdelávanie a udržateľný rozvoj**

3.1. Pri rekvalifikácii a zvyšovaní kvalifikácie mladých ľudí je potrebné zohľadniť význam rozvoja zručností v oblasti zmierňovania klimatických zmien a adaptácii na ne, ako aj zručností súvisiacich s obehovým hospodárstvom. Sociálni partneri (zamestnávateľské organizácie a odborové zväzy) a organizácie občianskej spoločnosti musia zohrávať kľúčovú úlohu pri vymedzovaní kvalifikačných profilov povolaní a pracovných miest a noriem, a takisto pri začleňovaní aspektov udržateľnosti do učňovského vzdelávania a školení zamestnancov. Sociálni partneri a občianska spoločnosť pomáhajú mladým ľuďom prispôsobiť sa prechodu zo školy na pracovisko takým spôsobom, ktorý zahŕňa udržateľný rozvoj. Úloha sociálneho a občianskeho dialógu má zásadný význam a je potrebné ju posilniť.

3.2. Mladí ľudia potrebujú digitálne a sociálne začlenenie, kvalitné vzdelávanie a odbornú prípravu, stabilné zamestnanie, dobré pracovné podmienky, cenovo dostupné bývanie a podporu v každodennom boji proti zmene klímy. Je potrebný ďalší výskum a ďalšie údaje o vplyve klimatických zmien na krajiny, regióny a miestnu úroveň, aby sa zabezpečilo prepojenie s predpovedaním kvalifikačných potrieb a potreby pracovných miest. Hoci sa uznáva, že v Európe a na iných kontinentoch je závažná potravinová kríza, mladí ľudia sa musia dozvedieť o všetkých aspektoch udržateľnej výroby a spotreby, znižovania plytvania potravinami a zodpovednom výbere potravín.

3.3. Nerovnosť by sa mala riešiť zavedením globálneho a európskeho ukazovateľa znižovania chudoby a predčasného ukončenia školskej dochádzky v súlade so vzdelávaním v oblasti udržateľného rozvoja. Vyľudňovanie vidieka v dôsledku nedostupných pracovných a vzdelávacích príležitostí má škodlivý vplyv na mladé rodiny. Predčasné ukončovanie školskej dochádzky je problémom v mestách aj na vidieku, a preto politiky zamestnanosti a na zabezpečenie spravodlivého hospodárskeho rastu musia byť účinné, aby sa zmenšil počet osôb, ktoré nie sú zamestnané, nevzdelávajú sa, ani nepripravujú na povolanie (NEET) ([12]).

3.4. Účinné vykonávanie európskeho rámca kvalitnej a účinnej učňovskej prípravy ([13]) a posilnenie európskeho rámca kvality pre stáže sú nevyhnutné v súvislosti so vzdelávaním o udržateľnom rozvoji.

3.5. EHSV sa domnieva, že vzhľadom na rozsah, zložitosť a bezprostrednosť tejto problematiky je potrebné zintenzívniť a lepšie koordinovať úsilie EÚ a jej členských štátov, a to aj pokiaľ ide o zlepšenie vzdelávania o udržateľnosti, ktoré je teraz veľmi dôležité. Zahŕňa to aj vzdelávanie o využívaní energie z udržateľných zdrojov. Je potrebné dôsledne monitorovať a mapovať politiky EÚ a jej členských štátov v oblasti vzdelávania a krajiny a organizácie by si mali vymieňať osvedčené postupy. Stredobodom vzdelávania pre udržateľný rozvoj sú humanistické hodnoty týkajúce sa získavania vedomostí a vytvárania vyvážených praktických riešení pri zvážení environmentálnych a sociálnych dôsledkov.

3.6. Učitelia a rodičia zohrávajú zásadnú úlohu vo vzdelávaní pre environmentálnu udržateľnosť. Učitelia a školitelia musia byť podporovaní kvalitnou počiatočnou a ďalšou odbornou prípravou v oblasti udržateľnosti. EHSV vo svojom stanovisku na tému *Príprava stratégie EÚ na zlepšenie ekologických zručností a kompetencií pre všetkých* zdôraznil, že každý musí mať vedomosti potrebné na boj proti klimatickým zmenám ([14]). Celoživotné vzdelávanie rodičov a občianske vzdelávanie majú zásadný význam a mali by sa posilniť prostredníctvom osvety pre všetkých, a to aj podporou mládežníckych organizácií v tejto oblasti.

([12]) NEET je anglický akronym „Not in Education, Employment, or Training“ označujúci osoby, ktoré nie sú zamestnané, ani v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy.

([13]) Odporúčanie Rady z 15. marca 2018 týkajúce sa európskeho rámca pre kvalitnú a účinnú učňovskú prípravu (Ú. v. EÚ C 153, 2.5.2018, s. 1).

([14]) Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Príprava stratégie EÚ na zlepšenie ekologických zručností a kompetencií pre všetkých (stanovisko z vlastnej iniciatívy) (Ú. v. EÚ C 56, 16.2.2021, s. 1).

3.7. EHSV vyzýva členské štáty, aby učiteľom poskytovali účinnú podporu na zatraktívnenie tohto povolania. Hoci v Európe je obrovský nedostatok učiteľov, na vzdelávanie pre udržateľnosť sú potrební cenení učitelia so slušnými mzdami a dobrými pracovnými podmienkami. Na transformáciu sústavy vzdelávania je nevyhnutné zabezpečiť kvalitu počiatočnej a priebežnej odbornej prípravy pre učiteľov, rovnosť a začlenenie do sústavy vzdelávania a odbornej prípravy a inovatívnu organizáciu škôl vytvárajúcu kultúru mieru a bezpečnosti. Zlepšenie postavenia mládeže v záujme udržateľného rozvoja vzdelávaním si vyžaduje kvalifikovaných odborníkov vybavených rozmanitými a asertívnymi nástrojmi. Kvalifikovaní učitelia budú vedieť, ako vo svojej každodennej práci čo najlepšie využiť Parížsku deklaráciu ([15]) a Osnabrückú deklaráciu o odbornom vzdelávaní a príprave ([16]) na podporu občianstva a spoločných hodnôt slobody, tolerancie a nediskriminácie vo vzdelávaní.

3.8. Mladí ľudia v Európe predstavujú neoceniteľný ľudský kapitál a zdroj inovačných myšlienok so svojou tvorivou predstavivosťou, nadšením a energiou a zohrávajú najväčšiu úlohu pri podpore udržateľného rozvoja v členských štátoch EÚ v súčasnosti a v blízkej budúcnosti. V tejto súvislosti majú členské štáty EÚ veľký zdroj nevyužitého potenciálu konať. Mládežnícke organizácie a neformálne vzdelávanie zohrávajú dôležitú úlohu pri podpore udržateľného vzdelávania a učenia.

3.9. EHSV žiada, aby sa mládež stala stredobodom vzdelávania a učenia. Dosiahnuť to možno zmenšením byrokracie v súvislosti s učiteľským povolaním, sústredením na inovatívnu pedagogiku a blízky vzťah so študentmi a prípravou všetkých učiteľov na využívanie nových technológií, na nové vzdelávacie kontexty, či už v učebných plánoch alebo v ich živote. Transformatívne vzdelávanie si vyžaduje zodpovedajúcich učiteľov a občanov a zodpovedajúce zručnosti. Učitelia a školitelia potrebujú dostatočný čas, priestor a zdroje na to, aby vo vzdelávaní pre environmentálnu udržateľnosť mohli v rámci učebného plánu uplatňovať praktický a prierezový prístup. Ide o prierezovú tému, ktorá sa týka všetkých disciplín vzdelávania a odbornej prípravy v interdisciplinárnom pedagogickom prístupe.

3.10. EHSV vyjadruje potešenie nad tým, že mladí ľudia už prispievajú k udržateľnému rozvoju vo svojich krajinách a k medzinárodným klimatickým cieľom v duchu „environmentálnej vhodnosti“ a okrem toho sa aktívne zapájajú do medzinárodných sietí mládežníckych hnutí na ochranu prírody a boj proti klimatickým zmenám. Na doplnenie tohto musíme všetky sústavy vzdelávania upraviť tak, aby poskytovali priestor na transformatívne vzdelávanie, ktoré mladým ľuďom umožní nasmerovať svoje úsilie na dosiahnutie potrebnej transformačnej zmeny. Podľa nedávnej správy Medzivládneho panelu o zmene klímy (IPCC) transformatívne vzdelávanie je rozhodujúce, pretože pomáha podnecovať spoločné povedomie a kolektívnu činnosť ([17]).

4. **Udržateľný rozvoj sa musí vnímať ako nepretržitý a komplexný vzdelávací proces**

4.1. Je dôležité uznať, že udržateľný rozvoj štátu a spoločnosti nemôže existovať bez neprestajného učenia sa a získavania a pochopenia nových skúseností. V tejto súvislosti treba udržateľný rozvoj vnímať ako nepretržitý proces, prostredníctvom ktorého sa spoločnosť musí naučiť žiť udržateľnejším spôsobom z environmentálneho, hospodárskeho a zo sociálneho hľadiska. Ak chceme zmeniť spôsob svojho života a svojej práce, má vzdelávanie pre udržateľnosť zásadný význam, keďže sprístupňuje informácie a zvyšuje povedomie, ale čo je ešte dôležitejšie, buduje schopnosť ľudí inovovať a zavádzať riešenia. S cieľom vzdelávať mladých ľudí, aby vedome pristupovali k najzložitejším otázkam udržateľného rozvoja, ktorým čelia komunity a štáty, je potrebné vypracovať komplexné učebné plány na získanie zručností kritického myslenia a informovaného rozhodovania.

4.2. Na základe štúdií a výskumu, ktoré sa uskutočnili pre Európsku komisiu pri príprave návrhu odporúčania Rady týkajúcom sa učenia zameraného na environmentálnu udržateľnosť, len 13 členských štátov má jasnú definíciu vzdelávania o udržateľnom rozvoji alebo vzdelávania o environmentálnej udržateľnosti. Je poľutovaniahodné, že pojem „vzdelávanie pre udržateľný rozvoj“ a cieľ udržateľného rozvoja 4.7 sa v niektorých členských štátoch neuplatňujú, aj keď sa uznáva ako

([15]) *Promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education* (Propagácia občianstva a spoločných hodnôt slobody, tolerancie a nediskriminácie prostredníctvom vzdelávania) Eurydice.

([16]) *Osnabrück Declaration on vocational education and training as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies* (Vyhlásenie z Osnabrücku o odbornom vzdelávaní a odbornej príprave ako prostriedku na oživenie a spravodlivý prechod k digitálnemu a zelenému hospodárstu) – osnabrueck_declaration_eu2020.pdf.

([17]) *IPCC Sixth Assessment Report, Working Group III report: Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change* (Šiesta hodnotiaca správa IPCC, správa pracovnej skupiny III: Zmena klímy 2022: zmiernenie zmeny klímy), s. 2871.

neoddeliteľná súčasť cieľa udržateľného rozvoja 4 týkajúceho sa kvalitného vzdelávania a ako kľúčový faktor umožňujúci plnenie všetkých ostatných cieľov udržateľného rozvoja. Analyzované správy o jednotlivých krajinách sa osobitne nezaoberali financovaním. Taliansko, ktoré začalo robiť prísľuby týkajúce sa vzdelávania o udržateľnom rozvoji, však jasne uviedlo, že nedostatočné financovanie je jedným z hlavných dôvodov, prečo sa vzdelávanie o udržateľnom rozvoji zastavilo. Keď sú vlády nútené robiť škrty v dôsledku hospodárskych, resp. energetických kríz, či prudkého nárastu životných nákladov, do príslušných výpočtov vstupuje vždy vzdelávanie, ako aj iné sociálne oblasti. Nedostatok investícií spôsobuje rôzne formy privatizácie a asymetrie v systémoch, negatívne vplýva na rovnosť a pedagogickú a akademickú slobodu.

4.3. Podnetom na zamyslenie je aj to, či na úspešné vzdelávanie pre udržateľný rozvoj potrebujeme centralizovanú stratégiu pôsobiacu zhora nadol alebo či túto úspešnosť určujú iné činitele. Dánsko a Holandsko nemajú národnú stratégiu pre vzdelávanie pre udržateľný rozvoj, ale ich školy aktívne pracujú na tejto téme. Fínsko má národnú stratégiu, ale sú obavy, že vzdelávanie pre udržateľný rozvoj sa v jednotlivých školách líši. V Taliansku sa už toto vzdelávanie zahrnulo do celoštátnych učebných plánov, no pri jeho implementácii na regionálnej úrovni treba ešte zvládnuť niektoré výzvy. Francúzsko vypracovalo národnú stratégiu, ktorá je riadená miestnymi vzdelávacími orgánmi a implementovaná vo všetkých školách prostredníctvom národných učebných osnov a pedagogických projektov. Týmto spôsobom je zapojená každá úroveň, čo následne zabezpečuje jej úspech.

4.4. Jednou z kľúčových otázok je priorizácia vzdelávania pre udržateľný rozvoj. OECD v spolupráci s Európskou komisiou nedávno uverejnila výskum mapujúci v krajinách EÚ a OECD znalosti mladých ľudí o environmentálnej udržateľnosti ([18]). Tento nový prístup k štúdiám a hodnoteniam by mohol byť dobrým signálom, pokiaľ ide o stanovenie priorít v súvislosti s rozhodnutím o vzdelávaní o udržateľnosti v členských štátoch. Mohlo by byť užitočné ďalej skúmať vzťah medzi opatreniami OSN na propagáciu vzdelávania pre udržateľný rozvoj a opatreniami OECD na podporu rozvoja politiky vzdelávania prostredníctvom Programu pre medzinárodné hodnotenie žiakov (PISA) s cieľom zistiť, či existujú určité asymetrie v spôsobe, akým tieto dva súbory opatrení formujú vzdelávacie systémy.

4.5. Jednou z potenciálnych prekážok je realizácia vzdelávania pre udržateľný rozvoj v krajinách s federálnym systémom. Zo správ členských štátov vyplýva, že stupeň koordinácie medzi príslušným spolkovým ministerstvom a regionálnymi orgánmi sa v jednotlivých členských štátoch líši, pričom Nemecko má s koordináciou ťažkosti, ale Rakúsko má sieť na reguláciu koordinácie. Spôsob, akým je rakúska spolková vláda zapojená do iniciatív zdola nahor, je príkladom, ktorý by mohli nasledovať iné krajiny.

4.6. Je nevyhnutné, aby súčasné a budúce spoločnosti skúmali, hodnotili a opätovne vymedzovali vzdelávanie z hľadiska udržateľného vzdelávania a učenia, a to od predškolského až po vysokoškolské a ďalšie vzdelávanie tak, aby v konečnom dôsledku zahŕňalo zásady, vedomosti, zručnosti, presvedčenie a hodnoty spájané s udržateľnosťou vo všetkých troch oblastiach: ekológia, spoločnosť a hospodárstvo. Takýto proces by mal byť globálny, interdisciplinárny a zahŕňať miestne iniciatívy aj širokú verejnosť a mali by ho podporovať príslušné vlády a samosprávy. Pri vykonávaní v jednotlivých krajinách sa však musia zohľadňovať miestne charakteristiky a špecifické kultúrne črty.

4.7. V rámci vzdelávania pre udržateľný rozvoj by sa mali šíriť vedomosti o životnom prostredí a jeho stave a malo by sa poukázať na existujúce možnosti prispôsobenia nášho hospodárstva takým spôsobom, ktorým sa bude stimulovať uprednostňovanie blahobytu ľudí a dobrý stav planéty a zároveň podporovať rovnosť generácií a zachovávať prírodné prostredie. V tomto prispôsobenom hospodárstve by sa mal klásť väčší dôraz na ekologicky vhodné hospodárenie, mali by sa poskytnúť príležitosti na podporu starostlivého rešpektovania prírodných a kultúrnych hodnôt a malo by sa zakladať na hodnotách ekologickej etiky zodpovednosti za ochranu životného prostredia pre súčasné a budúce generácie a za udržateľné využívanie prírodných zdrojov.

4.8. Transformatívne vzdelávanie pre udržateľný rozvoj by malo:

— byť založené na zásadách a hodnotách, ktoré sú základom udržateľného rozvoja,

([18]) Borgonovi, F., a kol., *Young people's environmental sustainability competence: Emotional, cognitive, behavioural, and attitudinal dimensions in EU and OECD countries,* (Kompetencia mladých ľudí v oblasti environmentálnej udržateľnosti: Emocionálne, kognitívne, behaviorálne a postojové dimenzie v krajinách EÚ a OECD), OECD Social, Employment and Migration Working Papers, č. 274, OECD Publishing, Paríž, Borgonovi, F. a kol., 2022, https://doi.org/10.1787/1097a78c-en. *The environmental sustainability competence toolbox: From leaving a better planet for our children to leaving better children for our planet* (Súhrn kompetencií pre environmentálnu udržateľnosť: Od lepšej planéty pre naše deti po lepšie deti pre našu planétu), OECD Social, Employment and Migration Working Papers, č. 275, OECD Publishing, Paríž 2022, https://doi.org/10.1787/27991ec0-en. Tieto dokumenty boli vypracované ako podklad pre nadchádzajúcu publikáciu OECD o kvalifikačných vyhliadkach na rok 2023.

— mať vplyv na všetky tri oblasti udržateľného rozvoja: životné prostredie, spoločnosť a hospodárstvo,

— stimulovať celoživotné a prierezové vzdelávanie podporujúce udržateľné, rešpektujúce, zodpovedné, proaktívne a kritické spoločnosti,

— zasadzovať sa za vysokokvalitné, aktívne podporované a holistické vzdelávanie vo svojich prístupoch,

— podporovať prístupné vzdelávanie založené na právach, ktoré je rešpektujúce, inkluzívne a víta rozmanitosť,

— byť zamerané globálne, ale zároveň aj na miestne problémy a kultúrne charakteristiky,

— zahŕňať formálne a neformálne vzdelávanie a informálne učenie sa,

— zohľadniť vývojovú povahu koncepcie udržateľného rozvoja.

4.9. Neexistujú žiadne univerzálne modely transformatívneho vzdelávania pre udržateľnosť, a preto si každá krajina bude s účinným zapojením príslušných sociálnych partnerov, organizácií občianskej spoločnosti a iných zainteresovaných subjektov vrátane mládežníckych organizácií musieť určiť vlastné priority a opatrenia v oblasti udržateľného rozvoja a vzdelávania. Kolaboratívne vedenie škôl a občianske vzdelávanie zohrávajú kľúčovú úlohu pri formovaní škôl s cieľom zlepšiť vzdelávanie v oblasti udržateľnosti. Mali by sa určiť ciele, hlavné smery činnosti a mechanizmy, pričom by sa mali zohľadniť miestne environmentálne, sociálne a hospodárske podmienky a kultúrne charakteristiky.

4.10. Vytvorenie systému vzdelávania pre udržateľný rozvoj zahŕňa prechod od tradičného vzdelávania k modelu orientovanému na udržateľnosť, ktorý by mal byť založený na rozsiahlych medzidisciplinárnych vedomostiach podporených integrovaným prístupom k rozvoju spoločnosti, hospodárstva a životného prostredia. Takéto vzdelávanie by malo zahŕňať prácu na úrovni formálneho (školy, univerzity, inštitúcie pokročilej odbornej prípravy) a neformálneho vzdelávania (vytváranie stredísk odbornej prípravy, seminárov a okrúhlych stolov, využívanie médií atď.) a informálneho učenia sa (partnerské učenie prostredníctvom podujatí, mládežnícke výmeny, projekty vedené mládežou atď.). Programy vzdelávania a odbornej prípravy, pri ktorých sa integruje vzdelávanie pre environmentálnu udržateľnosť, musia byť prístupné a inkluzívne. Vlády musia v počiatočnom štádiu zohľadniť realitu mladých ľudí zo znevýhodneného prostredia a zabezpečiť, aby našli spôsob, ako tieto skupiny začleniť.

V Bruseli 15. decembra 2022

Predsedníčka
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Christa SCHWENG